

Віктор Воронін

ПІЛЬГИ ТА ПРИВІЛЕЇ НАГОРОДЖЕНИХ ОРДЕНОМ ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРУ УСРР ОСІБ ТА ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ: ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ТА ЇЇ РОЗВИТОК

Висвітлено питання розвитку законодавчої бази пільг та привілеїв нагороджених орденом Трудового Червоного Прапора УСРР.

Ключові слова: ВУЦВК, орден Трудового Червоного Прапора, законодавча база, нагородна система Радянської України.

Питання прийняття 4 листопада 1925 р. спільною постановою ВУЦВК та Раднаркому УСРР «Про орден “Трудовий Червоний Прапор УСРР”» статуту цього ордена має певне значення для вивчення вітчизняної нагородної системи. Тоді було не тільки ретельно розроблено і прийнято орденський статут, а й вперше упродовж тривалого часу його застосовували на практиці.

Серед низки інших питань у статуті регламентувалися пільги та привілеї нагороджених, які не залишилися виключно на папері. У розділі «В», що мав назву «Права й переваги, зв'язані з одержанням ордена Трудовий Червоний Прапор УСРР» чітко виписано їх:

а) переважно, за інших однакових умов, перед усіма іншими кандидатами ставати на службу в державні і громадські установи та підприємства;

б) переважно, за інших однакових умов, перед усіма іншими кандидатами вступати до вищих шкіл;

в) одержувати індивідуальні пенсії у разі втрати працездатності;

г) переважно, за інших однакових умов, перед усіма іншими суперниками брати в оренду здаване у найми державне майно для трудового або особистого користування;

д) пільгово користуватися комунальними послугами, зокрема безплатно їздити трамваями;

е) переважно, за інших однакових умов, користуватися всіма пільгами, належними працівникам¹.

Ще також зазначалося, що цими правами й перевагами користується після смерті нагородженого його родина. Показово, що одночасно з пільгами та привілеями індивідуальних орденосців, згідно з панівними тоді ідеологічними настановами, що всіляко пропагували колективізм, визначалися й пільги та привілеї нагороджених орденом трудових колективів. Згідно з 12-м пунктом статуту, колективи, нагороджені орденом Трудового Червоного прапора УСРР, мали переважно, за інших однакових умов, право користу-

ватися всіма пільгами, наданими колективам тих самих категорій, а також брати в оренду здаване в найми державне майно.

Відразу після прийняття постанови виникло багато питань щодо застосування деяких статей статуту й вони не вирішувалися протягом кількох років. Це, у свою чергу, призвело у подальшому до розвитку законодавчої бази, що мало забезпечити практичну реалізацію його.

Для розуміння того, як на практиці застосовувався цей орденський статут і як на проблемні ситуації, що виникали, реагувало вище державне керівництво Радянської України, необхідно процитувати виявлений нами в ЦДАВО України документ з фонду ВУЦВК. На ньому (копії з оригіналу) немає дати, але з його контексту та за документами, що зберігаються в цій же справі, можна стверджувати, що він написаний не пізніше 1925 р. (мабуть, наприкінці весни чи влітку).

У рапорті до «Завідателя Секретаріату» Президії ВУЦВК секретар комісії з нагород Туманов повідомляв про серйозні проблеми щодо реалізації пунктів статуту, які надавали пільги та привілеї (які мали особливе значення в складні двадцять років, коли був низький рівень життя переважної більшості населення) нагородженим: «В постанові ВУЦВК'у й РНК УСРР про статут Трудового Червоного Прапора в розділі “В” “права й переваги зв'язані з одержанням ордена Трудового Червоного Прапора УСРР” в багатьох пунктах зазначено, що герої праці, нагороджені орденом Червоного Трудового Прапора, мають пільги, як-то на квартирну платню, комунальні послуги, одержання індивідуальної пенсії в разі, коли втрачується працездатність нагородженого орденом Червоного Трудового Прапора, безплатний проїзд по трамваях на терені УСРР і т. інш. Останній пункт про безплатній проїзд по трамваях виконується, що ж торкається всіх інших пунктів вищенаведеної постанови ВУЦВКу й РНК з 13/III – 25 р. не виконуються.

Це пояснюється тим, що при розробці декретів, де якраз ці питання повинні входити в них, не робляться винятків для героїв праці. Наприклад, в декреті про квартирну платню нічого не складено.

Виходячи з цього, я вважаю, що треба було б зробити якісь конкретні заходи, встановити розмір цих пільг, бо до мене звертаються багато т. т. нагороджених орденом Червоного Трудового Прапора з запитанням якраз про розмір цих пільг»².

Деякі документи з фондів ВУЦВК, інших державних установ та партійних органів підтверджують, що наведені Тумановим питання з пільгами та привілеями для вказаних орденосців не були поодинокими й мали системний характер.

Намагання вирішити їх у «ручному режимі» по кожній справі індивідуально – вказівками державних установ й партійних органів, – були неефективними. До проблемних питань доводилося повертатися знову й знову. Між тим із зростанням кількості нагороджених звертання із скаргами постійно зростали.

Зрештою, це змусило республіканське керівництво ініціювати розроблення окремої спільної (цю обставину слід особливо підкреслити – відповідальність за виконання деяких пунктів відносилася саме до урядової компетенції) постанови ВУЦВК і Раднаркому, яка регламентувала проблемні питання. Під назвою «Про зміну арт. 11 постанови «Про орден “Трудовий Червоний Прапор УСРР”» її прийнято 17 квітня 1929 р. (підписана т. в. о. голови ВУЦВК М. Василенком, заступником голови Раднаркому О. Сербиченком й заступником секретаря ВУЦВК К. Горлинським)³.

У преамбулі цієї постанови зазначено мету її прийняття – «надати максимальних пільг особам, нагороджених орденом Трудовий Червоний Прапор УСРР» (при цьому спеціально зазначалося, що дія постанови поширюється й на всіх нагороджених до її виходу)⁴. Документ деталізував надання пільг та привілеїв нагородженим; можна відзначити, що всі пункти його було виписано так, щоб у подальшому не виникало непорозумінь у їхній практичній реалізації.

Так, у пункт, що визначав право, переважно перед усіма іншими кандидатами, ставати на службу в державні і громадські установи зазначалося, що це правило не поширюється на передбачені в спеціальних законах випадки заміщення посад особами, звільненими в запас, «безреченцеву» відпустку або звільненими цілком від служби з армії та флоту.

Пункт про пенсійне забезпечення викладався у такій редакції: «користуватися пенсійним забез-

печенням через органи соціального страхування порядком, встановленим у спеціальному законі». При цьому він відразу деталізувався щодо питання оподаткування: «Пенсію, що її одержують особи, нагороджені орденом Трудового Червоного Прапора УСРР, за тих випадків, коли ці особи є на службі або на роботі, не береться на увагу під час вирахування з них розміру коморного»⁵.

Аналогічно зроблено й з пунктом щодо переважного права одержувати в оренду здаване в найми державне майно для трудового або особистого користування. У постанові детально роз'яснювалася практика застосування цієї пільги у разі виселення адміністративним порядком із «замешкуваних» житлових приміщень із посиланням на спільну постанову ВУЦВК і Раднаркому від 31 серпня 1927 р. «Про адміністративне виселення громадян із житлових приміщень».

Одночасно постанова не тільки деталізувала раніше надані нагородженим пільги та привілеї, а й додавала кілька нових, що мало слугувати підвищенню престижу ордена:

- користуватися медичною допомогою на однакових підставах із застрахованими;
- пільгово користуватися комунальними послугами, зокрема безкоштовно їздити комунальними залізницями;
- звільнятися від прописної оплати і оплати з осіб, що живуть у готелях;
- користуватися особливими пільгами з державного прибуткового податку на підставі спеціального закону;
- переважне право на приймання до будинку інвалідів⁶.

Якщо пільги та привілеї нагородженим особам розписано у подробицях, то про нагороджені колективи у постанові не згадувалося взагалі. Це можна пояснити тією обставиною, що, якщо звернення від окремих орденосців щодо питань їхніх пільг та привілеїв були численними, то від трудових колективів їх не було зовсім (принаймні в фондах ВУЦВК та Раднаркому жодного подібного звернення нами не виявлено).

Таким чином, можна вважати, що з прийняттям спільної постанови ВУЦВК і Раднаркому від 17 квітня 1929 р. було завершено створення повної законодавчої бази пільг та привілеїв для нагороджених вищою державною нагородою УСРР.

Якщо охарактеризувати її в цілому, то немає сумнівів у тому, що за зовнішньою заідеологізованою термінологією, вона створювалася з урахуванням світового нагородного досвіду

й принципово нічим не відрізнялась від діючих у той час в європейських державах.

¹ Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. – X., 1925. – № 87. – Ст. 492.

² ЦДАВО України, ф. 1, оп. 3, спр. 785, арк. 145.

³ Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. – X., 1929. – № 12. – Ст. 90.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

Освещен вопрос развития законодательной базы льгот и привилегий награжденных орденом Трудового Красного Знамени УССР.

Ключевые слова: ВУЦВК, орден Трудового Красного Знамени, законодательная база, наградная система Советской Украины.

In the article is highlighted the issue of the legal basis for benefits and privileges of the awarded the Order of the Red Banner of Labour of the USSR.

Key words: the All-Ukrainian Central Executive Committee, the Order of the Red Banner of Labour of the USSR, legal basis, the award system of the Soviet Ukraine.

УДК [94+929](477)

Микола Горбатюк

ВЗАЄМИНИ АНДРІЯ НІКОВСЬКОГО З ПЕТРОМ СТЕБНИЦЬКИМ

У статті, на основі архівних документів та мемуарів, досліджено історію взаємин між відомими українськими громадсько-політичними діячами Андрієм Ніковським та Петром Стебницьким. Проаналізовано їх участь у громадському і культурному житті та національно-визвольному русі в Україні у першій чверті ХХ ст.

Ключові слова: А. Ніковський, П. Стебницький, громадсько-політична діяльність, «Хутір Чорного Мина», газета «Рада», журнал «Основа», національно-визвольний рух, уряди Української Держави, Громадський комітет.

Ключову роль у вітчизняній історичній науці доби незалежності відіграють студії з історії національно-визвольного руху українського народу у першій чверті ХХ ст., у т.ч. дослідження біографій творців цього руху. Проводяться вони у напрямку їх антропологізації, тобто з'ясування ролі особистого фактора в творенні подій минулого, повернення адекватної оцінки діяльності постатям, за якими закріпилися стереотипні погляди радянської історіографії. Втім, якщо просвітницька, громадсько-політична і культурницька діяльність більшості цих діячів уже знайшла відображення в історичній літературі, то питання співпраці між ними, аналіз їхніх міжособистісних стосунків значною мірою все ще перебувають за межею наукового пошуку.

Сказане повною мірою стосується постатей двох відомих громадсько-політичних діячів поч. ХХ ст. – Андрія Ніковського (1885–1942) та Петра Стебницького (1862–1923), взаємини між якими ще недостатньо дослідженні, незважаючи на їхню вагомую роль в українському національно-визвольному русі першої чверті ХХ ст.

Життю та діяльності кожного діяча окремо присвятили свої наукові розвідки А. Борець, П. Дунай, Н. Миронець, Ю. Середенко, І. Старо-

войтенко та ін.¹. Відомості про співпрацю та взаємини А. Ніковського містяться у їх обоєму листуванні і спогадах А. Ніковського. На цей час залучено до наукового обігу лише 5 листів А. Ніковського до П. Стебницького (серпень 1913 р. – вересень 1917 р.)² та 5 листів П. Стебницького до А. Ніковського (червень 1912 р. – січень 1918 р.)³, які зберігаються в Інституті рукопису НБУ ім. В. Вернадського. Із змісту наявного епістолярію видно, що листування діячів було більшим і регулярнішим, але на цей час інших листів не виявлено. Відомості, важливі для вивчення заявленої теми, також містяться у свідченнях А. Ніковського по справі СВУ, даних ним у 1929–1930 рр. на допитах у ГПУ⁴, та його спогадах «Хутір Чорного Мина», опублікованих у збірнику, присвяченому пам'яті П. Стебницького, виданому через 3 роки після смерті останнього⁵. Втім, незначний обсяг відомостей про взаємини А. Ніковського і П. Стебницького у цих історичних джерелах не дає чіткого, деталізованого уявлення про обставини, характер, а подекуди і наслідки їх взаємодії.

Проаналізувавши доступні джерела, які відображають взаємини діячів, та дослідивши історі-

© Микола Горбатюк, 2012